

درنامه و نکات مهم (مطالعات اجتماعی، ششم)

از غزنویان تا هجوم چکنیزخان (فصل ۷)

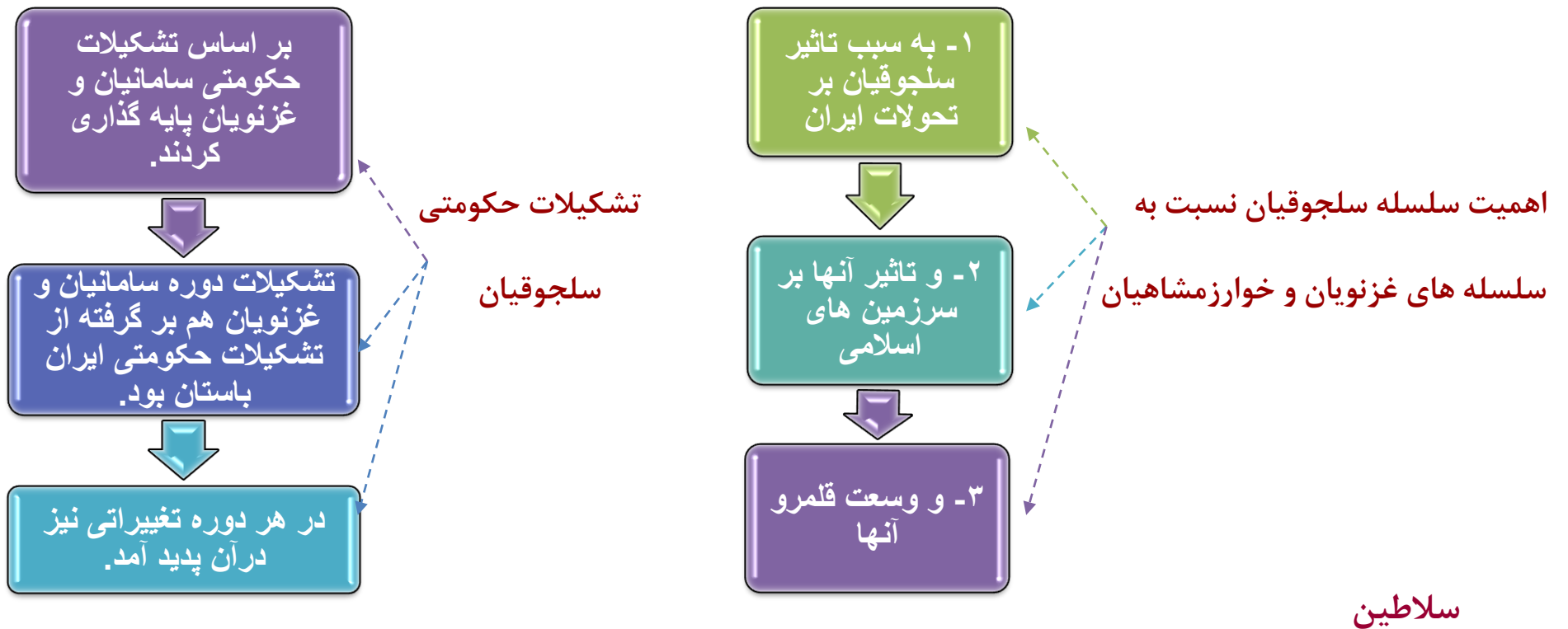
میراث فرهنگی ایران در عصر سلجوقی (درس ۱۴)

دیر: صفوی

فارس، بهرم

سال تحصیلی ۱۴۰۰ - ۱۳۹۹

- در راس حکومت سلجوقی قرار داشتند.
- قدرت سیاسی و نظامی در اختیار سلاطین بود (ریاست معنوی و دینی بر عهده خلیفه عباسی بود).
- سلاطین برای مشروعیت بخشیدن به حکومت خود و جلب نظر مردم، خود را مطیع و پشتیبان خلافت عباسی می دانستند.
- آن ها در امور مختلف با وزرا مشورت می کردند.
- ولی رای و نظر سلاطین مافوق همه نظرها بود.
- حکومت آن ها با ظلم و خودکامگی بود.
- منتقدان و مخالفان خود را به سختی مجازات می کردند.
- آن ها زندگی پر تجملی داشتند و صاحب املاک و ثروت زیادی بودند.

وزیران

از مهم ترین مقام ها در عهد سلجوقیان

حکومت سلجوقی قدرت و عظمت خود را با سیاست و کفایت وزیران ایرانی به دست آورده بود.

وزیران نقش مهمی در اداره حکومت سلجوقی داشتند

در نتیجه تدبیر و مدیریت آن ها، اوضاع اقتصادی و فرهنگی بهتر شد.

کشاورزی، بازرگانی، صنعت، هنر و معماری رشد زیادی کرد.

یکی از وظایف مهم وزیران، تنظیم رابطه سلطان با خلیفه و دیگر فرمانروایان بود.

سلجوقیان به دلیل اینکه مردمی گله دار و بیابان گرد بودند

از طرفی با زور شمشیر، امور سیاسی و نظامی را در اختیار گرفته بودند

و از شهر نشینی و کشورداری بی خبر بودند

بنابراین برای اداره قلمرو وسیع خود از وزیران با کفایت ایرانی استفاده کردند.

عمید الملک کندری (وزیر طغرل نقش موثر در موفقیت های این سلطان داشت).

از جمله این وزیران

خواجه نظام الملک توسی (وزیر آلب ارسلان و ملکشاه که نفوذ و قدرت زیادی داشت به طوری که کمتر کاری بدون

صلاحدید و مشورت او انجام می گرفت).

فعالیت

۱- کار برگه شماره (۹)، (شخصیت های تاریخی) را در کلاس انجام دهید.

۲- دیوان های دوره سلجوقی را به موارد مشابه امروز مربوط کنید.

سازمان امور اقتصادی و مالیاتی

وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح

وزارت کشور

سازمان بازرسی کل کشور

• عرض

• اشراف

• استیفا

کاربرگه شماره ۹ شخصیت‌های تاریخی

متن‌ها را بخوانید و به پرسش‌ها پاسخ دهید.

(۲)

من در توس به دنیا آمدم. در زمان آلب ارسلان، ملکشاه پسر و جانشین او، وزیر بودم. در سی سال وزارت، تلاش زیادی برای گسترش قلمرو و قدرتمندی حکومت سلجوقی انجام دادم.

آلب ارسلان و ملکشاه به کمک و راهنمایی‌های من، موفق شدند رقیبان و مخالفان را از سر راه بردارند و به امور کشور نظم بدهند. من برای آبادانی و عمران سرزمین خود و رونق تجارت و کشاورزی کوشش زیادی کردم. در دوران وزارت من، فعالیت‌های اقتصادی رونق یافته و خزانه دولت، وضع مطلوبی داشت.

من همچنین مدارس و بیمارستان‌های زیادی بنا کردم. کتابی به زبان فارسی با عنوان «سیاست‌نامه» نوشتم و در این کتاب آیین فرمانروایی و راه و رسم کشورداری را به صورت پند و اندرز بیان کردم.

قدرت و نفوذ فراوان من و بستگانم، حسادت و دشمنی عده‌ای را برانگیخت. رقیبان من می‌کوشیدند ملکشاه را بر ضد من، تحریک کنند. وقتی یکی از فدائیان اسماعیلیه، کاردش را در بدنم فرو کرد، به یاد آخرین پیغام وزیر قبل از خود افتادم.

(۱)

من در یکی از روستاهای نیشابور به نام گُندر، زاده شدم. درس خواندم و در ادب فارسی و عربی، مهارتی حاصل کردم. نخستین سلطان سلجوقی مرا به عنوان کاتب (نویسنده فرمان‌ها و نامه‌ها) برگزید و

چون در این سمت خودی نشان دادم، منصب مهم وزارت را در حالی که جوان بودم، به من سپرد. من نقش مؤثری در گسترش حکومت سلجوقیان به عهده گرفتم و تلاش کردم تا رسم کشورداری را به حاکمان جدید بیاموزم و اوضاع مملکت را سر و سامان دهم. تا مرگ اولین سلطان سلجوقی به مدت بیست سال وزیر بودم. من به عنوان یک ایرانی به زبان مادری خود یعنی زبان پارسی، علاقه‌مند بودم و برایم ناخوشایند بود که دفترهای ایران و فرمان‌های حکومتی و نامه‌ها به زبانی غیر از فارسی نوشته می‌شد. به همین سبب دستور دادم دفترها و نامه‌ها به خط و زبان فارسی نوشته شود و این رسم برای همیشه در ایران ماندگار شد. بر اثر دسیسه رقیبم که در اندیشه جانشینی من بود، آلب ارسلان، دومین سلطان سلجوقی، فرمان به برکناری و سپس قتل من داد. چون فرمان قتل خود را دیدم، به جانشینم پیغام دادم: «وزیر را بگو، بد رسمی نهادی و وزیر کشتن را به سلاطین آموختی. عجب، اگر بر خود و نسل خود، این معنی باز نبینی».

۱- عمید الملک کندی ۲- خواجه نظام الملک

- ۱- شخصیت‌های متن (۱) و (۲)، چه کسانی هستند؟
- ۲- کدام یک از این دو در حوزه زبان و ادب فارسی، اقدام مهمی انجام داده است؟ چگونه؟ عمید الملک کندی
- ۳- پیغامی که در انتهای متن (۱) آمده، خطاب به چه کسی بود؟ خواجه نظام الملک
- ۴- هدف شخصیت متن (۲) از نگارش سیاست‌نامه چه بود؟
- ۵- اقدامات مشترک هر دو شخصیت چه بود؟ گسترش قلمرو و قدرتمندی حکومت سلجوقیان - آبادانی و عمران و سر و سامان دادن به اوضاع کشور - آموزش رسم کشورداری به سلاطین سلجوقی

میراث فرهنگی و تمدنی

از دوره های برجسته تاریخ ایران از نظر گسترش دانش و هنر و ادب ←← دوره سلجوقیان

مدارس نظامیه

پس از ورود اسلام به ایران کلاس های درس در مساجد تشکیل می شد و به تدریج در برخی شهرها مدرسه هایی ایجاد شد و در دوران سلجوقیان مدارس زیادی در ایران به وجود آمد.

➤ مؤسس مدارس نظامیه ؟ **خواجه نظام الملک**

➤ مهم ترین نظامیه ها در چه شهرهایی تاسیس شد؟ **نیشابور ، اصفهان و بغداد**

➤ **خواجه نظام الملک** برای هزینه های نظامیه ها اموال و املاک زیادی را وقف این مدارس کرد.

از ویژگی های نظامیه ها

✚ به **مدرسان ، مدیران و کارکنان** نظامیه ها حقوق پرداخت می شد.

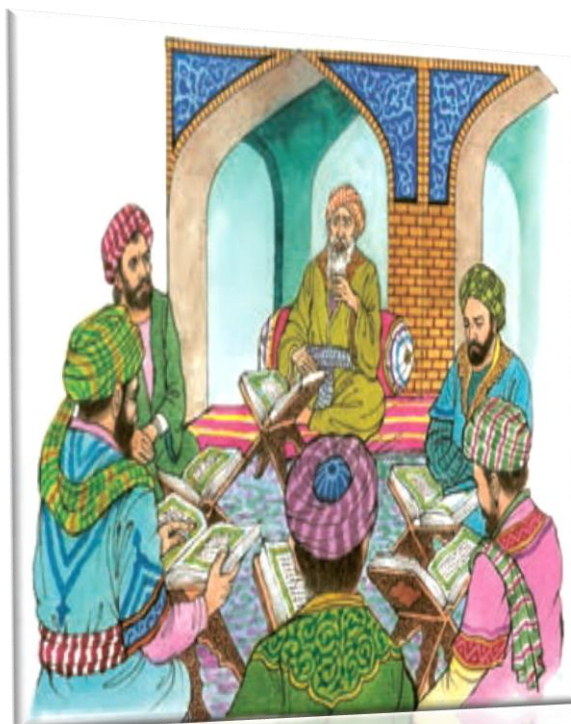
✚ نظامیه ها مقررات خاصی داشتند و **استادان و شاگردان** با دقت **گزینش** می شدند.

✚ برای رسیدن به **مقام استادی** در این مدارس **رقابت شدیدی** وجود داشت.

از استادان و شاگردان مشهور نظامیه ها

استاد: **امام محمد غزالی**

دانش **آموختگان: سعدی شاعر معروف**

صفوی دبیر مطالعات اجتماعی ، فارس ، جهرم

به تدریج سایر وزیران و شخصیت های سیاسی و مذهبی اقدام به تاسیس مدرسه کردند و بیشتر شهرهای ایران دارای مدرسه شد. در شهرهای خراسان بیشتر از سایر مناطق ایران مدرسه وجود داشت. در آستانه هجوم مغول ها، خراسان بزرگ ترین مرکز علمی، ادبی و مذهبی ایران بود.

گسترش زبان و ادب فارسی

علت رواج زبان فارسی در آسیای صغیر: توسعه قلمرو سلجوقیان به سمت غرب بود.

علت گسترش و رواج زبان فارسی در هندوستان، لشکرکشی های محمود غزنوی و جانشینانش به هندوستان بود.

زبان و ادب فارسی در دوره غزنویان، سلجوقیان و خوارزمشاهیان مورد حمایت قرار گرفت و روز به روز علاقه و گسترش این زبان بیشتر شد.

علت رواج زبان ترکی و وارد شدن برخی واژه های ترکی به زبان فارسی در ایراند در قرن ۶ و ۵ هجری قمری :
زبان ترکی زبان فرمانروایان بود

در ابتدای دوره سلجوقی، نامه ها و فرمان های حکومتی و دفترهای دیوانی از عربی به فارسی تغییر کرد.
در نتیجه مورخان و دانشمندان علاقه مند به نوشتن کتاب های خود به زبان فارسی شدند.

رونق توسعه شهرها و معماری

علت گسترش شهر و شهر نشینی در دوره سلجوقی و به وجود آمدن شهرهای بزرگ و پر جمعیت

به سبب آرامش و رونق بازرگانی

ری ، نیشابور و اصفهان از شهرهای مهم و آباد آن دوران و پایتخت سلجوقیان بود.

معماران در دوره سلجوقی بناهای زیبایی در ایران ساختند و معماری در آن دوران به اوج شکوفایی خود رسید. در ساخت مساجد ایرانی ابتکار خاصی به کار رفت و حیاط و چهار ایوان اطراف آن معمول گردید. در ساختن انواع گنبدها، برج ها، مناره ها، کاروانسراها و مدارس الگوهای جدیدی در معماری به کار گرفته شد..

برج های خرقان در شهرستان آوج

استان قزوین

میل خسرو گرد در نزدیکی سبزوار

در قرن ۵ تا ۷ هجری قمری ، « آجرکاری و کاشی کاری » در بناها به اوج زیبایی و شکوفایی رسید

کاشی کاری از ابتکارات مهم معماران ایرانی برای تزیین بناها بود.

کاروانسرای شرف در نزدیکی سرخس (استان خراسان رضوی)

هنر

از جلوه های مهم هنر در دوره سلجوقی:

❖ ظروف سفالین لعاب دار و بدون لعاب

❖ ظروف زرین فام یا طلایی که با نقش و نگار تزیین شده بود.

هم چنین خوشنویسی و تذهیب و ساختن جلد کتاب از چرم و نقش

انداختن بر روی آن گسترش یافت.

زیبایی یادگیری در آن است که کسی نمی تواند آن را از شما دور کند.

مانا و پاینده باشید. صفوی دبیر مطالعات اجتماعی فارس، جهرم